

ZBIGNIEW TABAKA

**Studia zaoczne z zakresu historii
w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie w latach 1957—1965**

Artykuł niniejszy opracowany został w oparciu o materiały archiwalne odnoszące się do studentów kierunku historii Studium dla Pracujących WSP w Krakowie. Przebadane zostały akta osobowe studentów za cztery pełne ciągi pięcioletnie, począwszy od r. akad. 1957/58, i prześledzone zostały losy słuchaczy od chwili ich przyjścia na uczelnię aż do jej ukończenia lub przerwania nauki. Uwzględnione zostały akta wszystkich studentów kierunku historii, niezależnie od roku studiów, na który zostali przyjęci. Z akt osobowych słuchaczy wykorzystane zostały dane dotyczące przyjęć na poszczególne lata studiów, wieku, wykształcenia, miejsca zamieszkania, miejsca pracy, rodzaju szkoły, w której słuchacz pracował, i przedmiotów nauczanych, pochodzenia społecznego i warunków rodzinnych. Zebrany materiał omówiony został w artykule w ujęciu procentowym, przy czym każdorazowo przedstawione zostały losy studentów od pierwszego roku studiów do chwili uzyskania dyplomu magisterskiego.

Studia zaoczne z zakresu historii w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie zorganizowane zostały stosunkowo niedawno, bo w r. akad. 1957/58¹. Uczelnia krakowska miała już w tym czasie w pełni wypracowany profil studiów zaocznych dla pracujących oraz potrafiła zdobyć bogate doświadczenie i własny styl pracy w kształceniu czynnych nauczycieli na kierunkach filologii polskiej, filologii rosyjskiej i geografii, istniejących od 1951 r.² Zorganizowanie nowego kierunku, w tym wypadku historii, wiązało się nie tylko z dalszą rozbudową uczelni, lecz także było wynikiem dużego zapotrzebowania na ten rodzaj studiów wśród czynnych

¹ Z. Tabaka, *Z dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie 1946—1961*. W: *Kształcenie nauczycieli w Wyższej Szkole Pedagogicznej*. Kraków 1962 s. 163.

² Z. Tabaka, *Z dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie 1946—1956. Część szczegółowa*. W: *Dziesięciolecie WSP w Krakowie*. Kraków 1957; R. Mochnacki, *Organizacja i rozwój studiów geograficznych w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie w latach 1946—1957*. „Roczn. Nauk.-Dydakt. WSP w Krakowie”. Z. 8: Geografia. Kraków 1958, oraz „Roczn. Nauk.-Dydakt. WSP w Krakowie”. Z. 2, w całości poświęcony problematyce studiów zaocznych. Kraków 1953.

nauczycieli szkół podstawowych, dla których podnoszenie kwalifikacji zawodowych bez odrywania się od warsztatu pracy było i jest rzeczą nader ważką³. Stąd też nic dziwnego, że od chwili otwarcia studiów na kierunku historii napływ nauczycieli był tak znaczny, iż na pierwszy rok można było przyjąć pełny komplet słuchaczy.

W roku akad. 1957/58 zorganizowany został tylko pierwszy rok studiów, a w miarę przechodzenia przyjętych słuchaczy na wyższe lata, przybywało roczników i pełny stan osiągnięto w r. akad. 1961—62. Organizacja studiów zaocznych z zakresu historii wygląda podobnie jak i innych studiów kierunkowych w WSP krakowskiej. Rok akademicki rozpoczyna się w dniu 1 lipca i trwa do 30 czerwca następnego roku kalendarzowego. W ciągu roku akademickiego w uczelni organizowane są cztery sesje zaoczne, letnia 28-dniowa w miesiącu lipcu, jesienna 2-dniowa w październiku, zimowa 8-dniowa w grudniu i styczniu oraz wiosenna 2-dniowa w miesiącu marcu lub kwietniu⁴. Na sesjach letniej i zimowej studenci odbywają normalne zajęcia, jak na studiach stacjonarnych, uczestniczą w wykładach, ćwiczeniach i seminariach. Również na tych sesjach otrzymują materiał do samodzielnego opracowania w ciągu całego roku oraz tematy prac kontrolnych, wskazówki metodyczne i instrukcje programowe. Pozostałe sesje mają za zadanie sprawdzenie indywidualnych postępów w nauce studentów, a nadto traktowane są także jako uzupełniające instruktaż naukowy.

Samodzielna, indywidualna praca studenta historii polega na przerobieniu podanej literatury naukowej, napisaniu w terminie prac kontrolnych i przygotowaniu się do ćwiczeń, seminariów oraz do końcowych egzaminów. Uwieńczeniem studiów historycznych jest napisanie pracy seminaryjnej na roku IV i pracy magisterskiej na roku piątym oraz złożenie egzaminu magisterskiego.

Warunkiem zaliczenia roku jest wykonanie prac kontrolnych (z przedmiotów kierunkowych są po dwie prace), uzyskanie zaliczeń z ćwiczeń i seminariów oraz złożenie przepisanych programem egzaminów rocznych. Słuchacz, który w terminie nie zdąży złożyć wszystkich egzaminów, może być przyjęty warunkowo na wyższy rok studiów, gdy napisze wszystkie prace kontrolne i ma zdanych co najmniej 75% wymaganych egzaminów. Złożenie zaległych egzaminów musi nastąpić przed jesienną sesją, na której wypada sprawdzanie wiadomości z bieżącego roku akademickiego.

Studia zaoczne dla pracujących nauczycieli są studiami bardzo trudnymi, wymagającymi wiele wysiłku ze strony słuchaczy i poświęcenia nieraz osobistego życia. Jako studia oparte na samokształceniu wymagają dobrej, systematycznej organizacji pracy. W większości przypadków zgłaszający się kandydaci zdawali sobie sprawę z istniejących trudności i czekających ich obowiązków studenta.

Układ i zakres przedmiotów obowiązujących na studiach zaocznych jest analogiczny jak na studiach historycznych stacjonarnych⁵. Oprócz przedmiotów kierunkowych słuchacze zapoznają się z przedmiotami pedagogicznymi i ideologicznymi. Nadto muszą opanować dwa języki nowożytnie i język łaciński. Różnica między studiami dziennymi a zaocznymi polega na tym, że studenci zaoczeni nie odbywają praktyki pedagogicznej, jak stacjonarni, gdyż zastępuje ją praca w zawodzie nauczycielskim.

³ J. Kwiatek, *Dokształcanie i doskonalenie zawodowe nauczycieli* „Życie Szkoły Wyższej”. R. X: 1962 nr 12 s. 16—18.

⁴ Z. Tabaka, *Organizacja i rozwój Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie*. W: *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie w pierwszym piętnastolecu rozwoju 1946—1961*. Kraków 1965 s. 12.

⁵ F. Kiryk, Z. Tabaka, *Katedry historyczne*. W: *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w pierwszym piętnastolecu rozwoju 1946—1961*. Kraków 1965 s. 172.

Kierunek historii Studium dla Pracujących obsługuje ta sama kadra naukowa, co i studia stacjonarne. Zajęcia dydaktyczne na studiach zaocznych wliczane są do obowiązkowego pensum zarówno samodzielnych, jak i pomocniczych pracowników nauki.

Specjalną rolę do spełnienia na studiach zaocznych mają opiekunowie nauki o poszczególnych roczników. Opiekun jest stałym łącznikiem między słuchaczami a uczelnią, czuwa nad przebiegiem studiów każdego studenta, dopomaga mu w wyborze odpowiedniego seminarium i służy konsultacjami we wszystkich sprawach związanych z nauką⁶.

Z ramienia katedr historycznych funkcję opiekunów w omawianych latach akademickich pełnili młodszy pracownicy nauki, mający poza sobą już dłuższy okres pracy zawodowej i wychowawczej. W praktyce stosowano na ogół zasadę, że opiekun miał przydzielony jeden rocznik, nad którym sprawował pieczę od pierwszego do ostatniego roku studiów. Taki system pozwalał na dokładne poznanie słuchaczy, warunków ich pracy i możliwości naukowych, co z kolei dopomagało do wybierania najtrafniejszej drogi postępowania.

Zasadniczym celem studiów zaocznych jest wykształcenie nauczyciela z tytułem magistra, przygotowanego dobrze do pracy zawodowej i mającego również pewne przysposobienie do pracy naukowo-badawczej.

Podstawowe wiadomości o pracy naukowej słuchacz zaoczny zdobywa przez cały okres studiów na specjalnie zorganizowanych w tym celu zajęciach. Do cyklu zajęć z tego zakresu należą: na pierwszym roku wstęp do badań historycznych, na drugim — nauki pomocnicze historii, trzecim — proseminarium historyczne, na czwartym i piątym seminarium magisterskie. Trafny wybór proseminarium, a następnie seminarium, oraz odpowiedni dobór tematu pracy magisterskiej decydują nieraz o powodzeniu w studiach i ich terminowym ukończeniu. Na kierunku historii Studium dla Pracujących prowadzi się seminaria magisterskie z historii Polski nowożytnej i najnowszej, z historii powszechnej okresu późnego feudalizmu i kapitalizmu oraz z metodyki nauczania historii. Proseminaria i seminaria magisterskie z zakresu historii prowadzą wyłącznie samodzielni pracownicy nauki WSP w Krakowie, czyli postulat podniesienia rangi studiów zaocznych przez pracę profesorów i docentów jest tu w pełni realizowany⁷. Przy wyborze tematu pracy magisterskiej uwzględniane są, oprócz indywidualnych zdolności studenta, także możliwości dotarcia przez niego do źródeł historycznych i opracowań naukowych. Stąd duży nacisk kładziony jest na prace o charakterze regionalnym, do których słuchacze mogą znaleźć podstawową bazę źródłową w miejscu ich zatrudnienia lub niedalekiej okolicy.

Sprawa zdobywania wykształcenia wyższego od podstaw, czy jego dokończenia lub uzupełnienia jest wśród rzesz nauczycielskich bardzo żywotna i z ich strony studia historyczne w WSP krakowskiej cieszą się dużą popularnością, wyrażającą się w licznych napływie kandydatów.

Rekrutacja na zaoczne studia historyczne odbywa się, w odróżnieniu od dziennych, na trzy roczniki: na rok pierwszy — dla nauczycieli ze średnim wykształceniem ogólnym lub pedagogicznym, na rok drugi — dla absolwentów Studiów Nauczycielskich i na rok czwarty — dla absolwentów studiów wyższych trzechletnich pierwszego stopnia. Warunkiem przyjęcia na każdy z wymienionych roczników jest nie tylko posiadanie odpowiedniego, zdobytego uprzednio wykształ-

⁶ W. Danek, *Niektóre problemy Studium dla Pracujących wyższych szkół pedagogicznych*. W: *Kształcenie nauczycieli w Wyższej Szkole Pedagogicznej*. Kraków 1962 s. 123.

⁷ H. Golański, *O lepsze wyniki nauczania w szkole wyższej*. „Życie Szkoły Wyższej” R. X: 1962 nr 11 s. 31.

cenia i roczna praca w zawodzie nauczycielskim, lecz także złożenie egzaminu wstępnego z wynikiem pozytywnym. Proporcje przyjęć na poszczególne roczniki studiów w omawianych latach akademickich przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

PROPORCJE PRZYJĘĆ NA POSZCZEGÓLNE ROCZNIKI

Lata akademickie	Rok I	Rok II	Rok III	Rok IV
1957/58 — 1961/62	69,2%	14,4%	7,7%	8,7%
1958/59 — 1962/63	60,0%	24,3%	5,7%	10,0%
1959/60 — 1963/64	63,8%	18,8%	7,2%	10,2%
1960/61 — 1964/65	65,7%	24,3%	1,4%	8,6%

Okolo dwóch trzecich z ogólnej liczby przyjętych przypadało na studentów pierwszego roku, pozostała ilość na dalsze trzy roczniki, przy czym zauważyć można, że wzrastała grupa przyjmowanych absolwentów SN na drugi rok, a obniżała się, i to dosyć znacznie, ilość przyjęć na rok trzeci.

Spośród przyjętych na wszystkie roczniki studiów przewagę mieli studenci nad studentkami, bo było w latach akademickich:

1957/58—1961/62 mężczyzn 71,2%, kobiet 28,8%
 1958/59—1962/63 mężczyzn 63,3%, kobiet 36,7%
 1959/60—1963/64 mężczyzn 59,4%, kobiet 40,6%
 1960/61—1964/65 mężczyzn 68,6%, kobiet 31,4%

Dowodzi to większego zainteresowania mężczyzn naukami historycznymi, mimo że kobiety mają zdecydowaną przewagę w zawodzie nauczycielskim.

Terenem rekrutacji w zasadzie jest obszar całej Polski, bo nawet z najodleglejszych województw zgłaszali się kandydaci na studia historyczne. Najliczniej są reprezentowani nauczyciele z południowych i środkowych regionów naszego kraju. Tabela 2 ilustruje zasięg rekrutacji na zaoczne studia historyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w latach 1957—1965.

Pochodzenie geograficzne studentów jest raczej przypadkowe, gdyż w każdym pięcioleciu przedstawiało się inaczej. W ostatnim z omawianych pięcioleci, w porównaniu z pierwszym, nastąpiły dosyć poważne przesunięcia, wzrosła liczba słuchaczy z województw: białostockiego, lubelskiego, łódzkiego, zmniejszyła się zaś z krakowskiego, wrocławskiego, warszawskiego, a nie było zupełnie zgłoszeń z gdańskiego, opolskiego i zielonogórskiego, co wiąże się z otwarciem podobnych studiów w WSP gdańskiej oraz WSP opolskiej. Stąd też dla krakowskiej WSP nastąpiło jak gdyby samorzutne wykreślenie granic rekrutacji (rejonizacja), obejmujące województwa: białostockie, lubelskie, rzeszowskie, krakowskie, katowickie, kieleckie i łódzkie, przy minimalnym wpływie na inne obszary Polski.

Dosyć zróżnicowany był również podział studentów historii według miejsca zamieszkania w ośrodkach wielkomiejskich (miasta wojewódzkie), miejskich (miasta powiatowe i wydzielone), małomiasteczkowych i wiejskich. Podział ten ujęto w tabeli 3.

Z przytoczonego zestawienia wynika, że najliczniejsze grupy słuchaczy tworzyli nauczyciele ze wsi i miast powiatowych. Do grupy nauczycieli wiejskich, bez popełnienia zasadniczego błędu, dołączyć można także ich kolegów z małych miasteczek, gdyż ich warunki pracy, a także środowisko kulturalne niewiele się różnią. Otrzymamy wtedy układ, w którym około połowy studentów historii wy-

Tabela 2

GEOGRAFICZNE POCHODZENIE STUDENTÓW HISTORII

Województwo	Lata akademickie			
	1957/58 do 1961/62	1958/59 do 1962/63	1959/60 do 1963/64	1960/61 do 1964/65
białostockie	2,9%	7,1%	5,8%	8,6%
bydgoskie	—	2,9%	1,4%	—
gdańskie	1,0%	—	—	—
katowickie	5,8%	5,7%	4,4%	7,1%
kieleckie	16,2%	10,0%	4,4%	8,6%
koszalińskie	—	—	4,2%	4,3%
krakowskie	30,8%	21,4%	21,8%	20,0%
lubelskie	1,0%	1,4%	4,4%	10,0%
łódzkie	3,8%	8,6%	11,6%	11,3%
olsztyńskie	—	—	1,4%	1,4%
opolskie	1,9%	7,1%	1,4%	—
poznańskie	3,8%	7,1%	1,4%	4,3%
rzeszowskie	6-9%	12,9%	20,2%	13,3%
szczecińskie	1,0%	2,9%	1,4%	2,9%
warszawskie	14,4%	4,3%	5,8%	4,3%
wrocławskie	6,7%	8,6%	10,2%	2,9%
zielonogórskie	1,9%	—	—	—

Tabela 3

MIEJSCE ZAMIESZKANIA SŁUCHACZY

Lata akademickie	Ośrodki			
	wielkomięskie	miejskie	małomięskie	wiejskie
1957/58 — 1961/62	16,3%	26,9%	9,6%	47,2%
1958/59 — 1962/63	22,9%	35,7%	15,7%	25,7%
1959/60 — 1963/64	14,5%	40,6%	13,0%	31,9%
1960/61 — 1964/65	10,0%	35,7%	4,3%	50,0%

wodzi się z małych osiedli mieszkaniowych. Przy analizie rozmieszczenia słuchaczy historii pod względem miejsca zamieszkania nasuwa się łatwo wniosek, że wśród nauczycieli zatrudnionych we wsiach występują bardzo silne dążenia do zdobycia wyższego wykształcenia, znacznie silniejsze niż u pracujących w większych ośrod-

kach. Słuchacze z miejscem zamieszkania w miastach powiatowych przez wszystkie omawiane przekroje tworzyli liczną grupę stanowiącą w trzech przekrojach ponad jedną trzecią wszystkich studentów. Grupa studentów z miast wojewódzkich, dosyć liczna w pierwszych dwóch przekrojach, w następnych tak wydatnie się zmniejszyła, że stanowiła w ostatnim pięcioleciu tylko jedną dziesiątą ogółu słuchaczy. Stąd można wnioskować, iż w dużych osiedlach miejskich zaczyna się kurczyć wśród nauczycielstwa baza rekrutacyjna na studia zaoczne.

Wszyscy studenci kierunku historii, jeżeli idzie o przynależność społeczną, zaliczeni być muszą do inteligencji pracującej z racji wykonywanego zawodu, lecz ciekawe może być dla czytelnika, jakie było pochodzenie społeczne tej części nauczycielstwa, która podjęła studia w WSP. Zestawienie danych z akt osobowych daje ciekawy obraz pochodzenia społecznego słuchaczy historii Studium dla Pracujących (tabela 4).

Tabela 4

POCHODZENIE SPOŁECZNE SŁUCHACZY

Lata akademickie	Robotnicze	Chłopskie	Int. prac.	Inne	Brak danych
1957/58 — 1961/62	23,0%	56,2%	13,5%	4,1%	3,2%
1958/59 — 1962/63	24,3%	47,1%	18,6%	4,3%	5,7%
1959/60 — 1963/64	21,8%	56,5%	13,1%	4,3%	4,3%
1960/61 — 1964/65	31,5%	48,6%	15,7%	1,4%	2,8%

Można śmiało rzec, że pochodzenie społeczne studiujących nauczycieli jest robotniczo-chłopskie z minimalnym odsetkiem inteligentnego i rzemieślniczego. Skład społeczny słuchaczy nie wymaga komentarzy, gdyż dosyć wiernie odzwierciedla układ stosunków społecznych w Polsce Ludowej.

W omawianym okresie występowały w wieku studentów kierunku historii duże różnice, których rozpiętość dochodziła do 30 lat. Wprawdzie słuchacze zasadniczo winni się mieścić w granicach wieku od 20 do 45 lat, gdyż normują to przepisy o studiach zaocznych, jednakże dosyć często trafiali na uczelnię nauczyciele powyżej 45 lat, którzy z różnych uzasadnionych przyczyn nie mogli podjąć lub ukończyć wcześniej studiów. Przy zaszeregowywaniu do poszczególnych grup (tabela 5) pod uwagę wzięto wiek słuchaczy w chwili rozpoczynania studiów, bez względu, na który rok zostali przyjęci.

Tabela 5

WIEK SŁUCHACZY

Lata akademickie	20—25	26—30	31—35	36—40	41—45	ponad 45
1957/59 — 1961/62	24,1%	38,5%	18,2%	6,7%	7,7%	4,8%
1958/59 — 1962/63	30,0%	25,7%	27,0%	8,6%	5,8%	2,9%
1959/60 — 1963/64	28,9%	26,1%	17,4%	17,4%	4,4%	5,8%
1960/61 — 1964/65	33,0%	37,0%	18,6%	8,6%	1,4%	1,4%

Z przytoczonego zestawienia wyraźnie wynika, że najliczniejsze grupy stanowią słuchacze do 30 lat, zaś najmniej liczne po ukończonym 40 roku życia, przy czym w ostatnim przekroju ta właśnie grupa wydatnie się zmniejszyła. Z biegiem lat widać dosyć wyraźne przesunięcia na korzyść ludzi młodszych, normalnie rozpoczynających studia zaoczne.

Pewne różnicowanie wieku występuje również między słuchaczami a słuchaczkami kierunku historii. By nie nużyć czytelnika, obliczenia zostały dokonane łącznie dla studentów i studentek za wszystkie cztery okresy. Na podstawie tych wyliczeń wynika, że w grupach wieku

	20—25	26—30 *	31—35	36—40	41—45	ponad 45
było mężczyzn	23,1%	39,0%	21,6%	8,6%	4,8%	2,9%
i kobiet	39,0%	20,0%	10,1%	12,5%	5,7%	5,7%

Najliczniejszą grupę wśród mężczyzn stanowili studenci od 26 do 30 lat (39%), zaś wśród studentek największa grupa była w granicach 20 do 25 lat (39%). Nasuwa się stąd wniosek, że najbardziej dogodnym wiekiem dla studiów wśród nauczycieli-mężczyzn są lata powyżej 25 roku życia, gdy ustabilizowali już sobie warunki pracy, a często także i warunki rodzinne. Natomiast dla nauczycielek takim dogodnym okresem jest wiek poniżej 25 lat. Do tej granicy kobiety miały zdecydowaną przewagę nad mężczyznami na studiach, a powyżej 25 lat wyraźnie ustępowały im miejsca, co jest zresztą zrozumiałe, bo w tym wieku mają więcej obowiązków domowych, związanych z wychowaniem dzieci. Wśród kobiet procentowo liczniejsze grupy niż wśród mężczyzn wystąpiły znów powyżej 35 lat, co dowodzi, że wtedy po odchowaniu dzieci i ich usamodzielnieniu się mają możliwość pomyśleć o swojej dalszej nauce i podnoszeniu kwalifikacji.

To twierdzenie znajduje również pokrycie przy analizie stanu rodzinnego słuchaczy i słuchaczek historyków. Spośród kobiet w wieku 25 do 35 lat zamężnych było wprawdzie 48,5%, ale obarczonych dziećmi tylko 7,7%. Natomiast wśród mężczyzn w tym samym wieku było żonatych 60,5%, a z dziećmi 36,4%, czyli dowód, iż mężczyznom w podjęciu studiów sprawy rodzinne, szczególnie wychowywanie dzieci, znacznie mniej stoją na przeszkodzie niż kobietom. W najmłodszej grupie słuchaczy, do 25 lat, żonatych studentów było 25%, a zamężnych studentek nieco więcej, bo 29,2%, przy czym miało dzieci 12,5% mężczyzn i 7,5% kobiet.

Problemem, na który warto także zwrócić uwagę, to wykształcenie słuchaczy zaocznych studiów historycznych. Zdawać by się mogło, że wszyscy kandydaci na przyszłych studentów spośród nauczycieli mają wykształcenie pedagogiczne. Jednakże tak nie jest i pod względem wykształcenia zachodzą również duże różnice. Gdy idzie o wykształcenie studentów historii na przestrzeni omawianych lat, przedstawiono je w tabeli 6.

Tabela 6

WYKSZTAŁCENIE SŁUCHACZY ROZPOCZYNAJĄCYCH STUDIA

Lata akademickie	Ogólnokształcące	Lic. Ped.	Stud. Naucz.	Wyższe I stopnia	Rozpocz. wyższe
1957/58 — 1961/62	21,1%	46,1%	7,7%	8,7%	16,4%
1958/59 — 1962/63	20,0%	38,6%	17,1%	10,0%	14,3%
1959/60 — 1963/64	21,7%	42,0%	13,1%	10,1%	11,1%
1960/61 — 1964/65	21,5%	42,9%	20,0%	8,6%	7,0%

Najniższe przygotowanie zawodowe wśród nauczycielstwa, bo średnie ogólnokształcące, miała stosunkowo duża grupa słuchaczy przyjętych na studia historyczne. Wprawdzie znaczna część z nich uzyskała uprzednio kwalifikacje pedagogiczne przez ukończenie różnych kursów czy złożenie uproszczonych egzaminów kwalifikacyjnych na nauczycieli szkół podstawowych, ale w opinii tych słuchaczy zdobyte przed przyjściem na studia przygotowanie zawodowe było stanowczo niewystarczające. Dlatego też problem dalszego kształcenia się nauczycieli z niepełnym wykształceniem pedagogicznym jest bardzo istotny, bo tylko przez studia zaoczne mogą podnieść swoje kwalifikacje zawodowe, a przez to również umocnić swoją pozycję społeczną⁸.

Układ trzech grup studentów z wykształceniem średnim ogólnym, średnim pedagogicznym i wyższym pierwszego stopnia przez wszystkie omawiane okresy był mniej więcej równomierny, co wskazuje na pewną prawidłowość w naborze kandydatów i na układ sił wśród rzesz nauczycielskich. Natomiast w grupie studentów absolwentów Studiów Nauczycielskich widać wyraźny wzrost od 7,7% w pierwszym okresie do 20,0% w ostatnim pięcioleciu, zaś znaczny spadek w grupie z rozpoczętym wykształceniem wyższym w innych uczelniach. Ten stan rzeczy jest bezsprzecznie wynikiem wzrostu liczby nauczycieli z wykształceniem SN-owskim i ich dużymi aspiracjami do dalszego kształcenia się. Z drugiej strony zmniejszenie się liczby studentów z rozpoczętym wyższym wykształceniem jest uzasadnione,

Tabela 7

ZATRUDNIENIE SŁUCHACZY

Lata akademickie	Ogół. %	Szkoła podstaw.	Szkoła ogóln.	Lic. Ped.	Szkoły zaw.	Inst. kult.- oświat. i admin.
1957/58 — 1961/62	100	74,0%	9,6%	1,0%	3,8%	11,6%
1958/59 — 1962/63	100	65,8%	11,4%	1,4%	5,7%	15,7%
1959/60 — 1963/64	100	69,5%	8,7%	—	8,7%	13,1%
1960/61 — 1964/65	100	75,7%	2,9%	—	5,7%	15,7%

gdyż ogromne możliwości, jakie w ostatnim okresie istnieją w Polsce Ludowej w dziedzinie zdobywania wiedzy systemem zaocznym, wydatnie przyczyniają się do likwidacji tego rodzaju przypadków.

Warto jeszcze zwrócić uwagę na zatrudnienie studentów, rodzaj ich pracy, typ szkoły oraz nauczane przez nich przedmioty. Zasadnicza część studentów kierunku historii pracuje w szkolnictwie głównie podstawowym, a przyjmowani na wyższe lata studiów — również w szkołach średnich ogólnokształcących, w liceach pedagogicznych i technikum zawodowych. Nieco słuchaczy pracuje także w instytucjach kulturalno-oświatowych oraz administracji szkolnej. Jak kształtował się problem zatrudnienia słuchaczy w omawianych latach, przedstawia tabela 7.

Jak z przedstawionego wyliczenia wynika, podstawową grupę słuchaczy kierunku historii stanowią nauczyciele szkół podstawowych. Nauczyciele szkół średnich pozostają wobec pierwszej grupy co do liczebności daleko w tyle i zaznaczyć

⁸ S. Krawcewicz, *Niektóre zagadnienia pozycji społecznej nauczyciela w środowisku wiejskim*. „Nauczyciel i wychowanie” 1965 z. 3 s. 78—79. Autor pisze, że wypowiedzi samych nauczycieli podkreślają niską pozycję społeczną nauczyciela w środowiskach wiejskich z powodu braku odpowiedniego wykształcenia zawodowego i niedostatecznego przygotowania, często zdobywanego na krótkoterminowych kursach.

tu należy, że są to głównie studenci lat starszych, po ukończonych już studiach wyższych pierwszego stopnia. Ostatnia grupa, wahająca się w granicach od 11,6% do 15,7%, to pracownicy administracji szkolnej (inspektorzy, podinspektorzy), instytucji kulturalno-oświatowych, jak biblioteki szkolne, świetlice, domy kultury itp., działacze ośrodków metodycznych oraz Związku Nauczycielstwa Polskiego.

Należałoby jeszcze odpowiedzieć na pytanie, czy wszyscy spośród studentów-nauczycieli wybrali studia zgodnie z nauczaniem przedmiotem w szkole i zamiłowaniami. Historii w szkołach wszystkich typów, z ogólnej liczby słuchaczy pracujących w zawodzie nauczycielskim, uczyło w latach akademickich

1957/58—1961/62 — 86,9%

1958/59—1962/63 — 83,3%

1959/60—1963/64 — 90,2%

1960/61—1964/65 — 89,8%

Pozostali nauczyciele, nie uczący historii, najczęściej pracowali w niższych klasach szkoły podstawowej, głównie w pierwszej i drugiej, gdzie ten przedmiot nie występuje oddzielnie. Dla uzupełnienia wywodów można dodać, że prawie wszyscy studenci po ukończonych SN-ach i studiach wyższych pierwszego stopnia uczyli historii w pełnym lub częściowym wymiarze godzin. Podstawowa, najliczniejsza grupa słuchaczy wybrała zatem studia prawidłowo, zgodnie z potrzebami zawodowymi i w nauczonym przedmiocie zdobywała wykształcenie wyższe.

Najistotniejszym i zasadniczym problemem w całokształcie studiów dla pracujących nauczycieli, tak samo jak i w każdych studiach wyższych, jest sprawność nauczania, wyrażająca się w terminowym kończeniu rozpoczętego kierunku. Sprawność nauczania, jak wiadomo, zależy od wielu czynników, tak obiektywnych, jak też subiektywnych dyspozycji każdego studenta, co jest widoczne w studiach zaocznych. Z czynników obiektywnych, które wpływają bez wątpienia na przebieg studiów, to organizacja samego procesu nauczania przez uczelnię, warunki, w jakich studenci mieszkają w czasie sesji naocznych, możliwości korzystania z bibliotek, pracowni naukowych itp., z którymi spotykają się słuchacze na terenie WSP w Krakowie. Są one na pewno ważne, ale mniej istotne od tych, które każdy słuchacz ma w swoim miejscu zamieszkania i w swoim zakładzie pracy. Od tych ostatnich, do których zaliczyć należy miejsce zamieszkania, (wieś, małe miasteczko, miasto powiatowe i ich odległość od Krakowa), typ szkoły, w której pracuje (podstawowa, średnia, ogólnokształcąca czy zawodowa), obciążenie zajęciami szkolnymi, warunki mieszkaniowe, rodzinne — zasadniczo zależy przebieg studiów. Do czynników subiektywnych zaliczone być muszą zdolności słuchacza, jego systematyczność, pilność i wytrwałość oraz możliwość samodzielnego przyswajania sobie wiedzy, co jest niezmiernie istotne przy studiach zaocznych. Czynniki subiektywne są tak samo ważne, jak i obiektywne, i one też w wielu przypadkach w końcowym rozrachunku decydują o niepowodzeniach czy sukcesach w nauce.

Kolejno rozpatrzone zostaną zagadnienia dotyczące sprawności nauczania na kierunku historii i omówione najważniejsze problemy związane z niepowodzeniami studentów. Z ogólnej liczby słuchaczy, przyjętych na studia na wszystkie roczniki, nie doszło do egzaminów magisterskich w latach akademickich:

1957/58—1961/62 — 67,3%

1958/59—1962/63 — 64,9%

1959/60—1963/64 — 67,2%

1960/61—1964/65 — 72,3%

Spośród studentów kierunku historii kończy studia, jak widać, nieco mniej niż jedna trzecia, a po drodze odpada ponad dwie trzecie przyjętych na studia, co jest rzeczą bardzo niekorzystną dla efektywności studiów i sprawności nauczania. Tak wysoki procent niepowodzeń występujących w studiach zaocznych nie występuje jedynie na kierunku historii WSP w Krakowie, lecz jest zjawiskiem stałym wszystkich studiów dla pracujących w całej Polsce, o czym sygnalizują prace poświęcone tym zagadnieniom⁹.

Warto przyglądać się, jak wygląda odpad i odsiew po drodze i na których latach studiów następuje największy ubytek słuchaczy. Sporządzone obliczenie (tabela 8) przedstawia roczną sprawność kształcenia we wszystkich omawianych okresach.

Tabela 8

ROCZNA SPRAWNOŚĆ SZKOLENIA SŁUCHACZY

Lata akademickie	Lata studiów				
	I	II	III	IV	V
1957/58 — 1961/62	50,0%	64,3%	92,7%	89,6%	80,9%
1958/59 — 1962/63	67,5%	80,8%	80,6%	90,5%	73,7%
1959/60 — 1963/64	50,0%	64,9%	93,0%	94,1%	75,0%
1960/61 — 1964/65	66,0%	76,8%	88,0%	92,3%	63,9%

Analiza przebiegu studiów zaocznych wykazuje jasno, że największa ilość niepowodzeń wśród słuchaczy ma miejsce na roku pierwszym, drugim i piątym. Na latach trzecich i czwartych ten proces zachodzi również, ale w znacznie mniejszych rozmiarach. Powtarzanie się tego zjawiska we wszystkich omawianych latach wskazuje na pewną prawidłowość oraz na to, że na niższych rocznikach studenci najmniej są zaprawieni do samodzielnej pracy, przez co najczęściej zrażają się studiami. Wpływ na ten stan rzeczy mają bezsprzeczne fakty, iż nauczyciele wybierający ten rodzaj studiów często nie zdają sobie sprawy z trudności, jakie one nastęrczają, często też wybór jest przypadkowy, bez głębszego zastanowienia się, i stąd przy pierwszych niepowodzeniach czy konieczności poświęcenia osobistego życia doprowadza do załamania się słuchacza oraz rezygnacji z dalszej nauki. Duży odsetek nie kończących roku piątego można wyłączyć z „niepowodzeń”, ponieważ wszyscy słuchacze złożyli przewidziane egzaminy i uzyskali zaliczenia, ale w terminie nie zdążyli napisać pracy magisterskiej, często z braku czasu i trudności w uzyskaniu urlopu. Ci słuchacze przystępują do egzaminów magisterskich na ogół z rocznym lub dwuletnim opóźnieniem i wtedy otrzymują dyplom magisterski. Dla przykładu można zaznaczyć, że takich słuchaczy po piątym roku w latach akademickich 1960/61—1964/65 pozostało trzynastu.

Ilość niepowodzeń według podziału na studentów i studentki wykazuje, że ze wszystkich mężczyzn przyjętych na kierunek historii zrezygnowało 62,5%, a spośród kobiet 70,5%. Stąd wniosek, iż kobiety są mniej odporne na trudne warunki pracy wynikające ze studiów zaocznych i częściej rezygnują z nich niż mężczyźni.

Dosyć ciekawym problemem będzie przedstawienie, czy przyczyną rezygnacji

⁹ L. Bandura, *Sprawność kształcenia zaocznego w wyższych szkołach pedagogicznych*. W: *Krajowa konferencja w sprawie rozwoju wyższych szkół pedagogicznych 29 i 30 stycznia 1963*. Gdańsk—Warszawa 1963 s. 259—263, oraz J. Starościak *Problem skuteczności studiów zaocznych*. „Życie Szkoły Wyższej”. R. X nr 10 s. 16—19.

ze studiów części słuchaczy były warunki związane z miejscem zamieszkania, jego odległością od Krakowa, wiejskim, małomiejskim lub wielkomiejskim charakterem środowiska oraz stanem rodzinnym. W literaturze naukowej dotyczącej studiów dla pracujących często występuje pogląd, że przyczynami dużego odpadu na studiach zaocznych są takie czynniki, jak zbyt odległe od siedziby wyższej uczelni miejsce zamieszkania, pobyt w środowiskach wiejskich nie dających możliwości kontaktu z ośrodkami kulturalnymi, obciążenia rodzinne oraz duże obciążenie pracą zawodową i społeczną¹⁰. Czy te wszystkie czynniki były również decydujące w niepowodzeniach na kierunku historii WSP w Krakowie, wykażą przytoczone zestawienia.

Na ogólną liczbę słuchaczy na przestrzeni omawianych czterech przekrojów, biorąc każdą grupę za całość (100%), zrezygnowało ze studiów: zamieszkałych w miastach wojewódzkich 78,0%, w miastach powiatowych 56,6%, małych miasteczkach 60,6%, we wsiach 69,4%. Czynnikiem decydującym o terminowym kończeniu nauki nie jest, jak widać, miejsce zamieszkania, bo najwięcej procentowo zrezygnowało ze studiów słuchaczy z miast wojewódzkich, w których możliwości korzystania ze zbiorów bibliotecznych czy innych pomocy naukowych są znacznie większe niż w innych ośrodkach. Jest rzeczą dosyć charakterystyczną, że nawet z samego miasta Krakowa, gdzie mieści się uczelnia, na dwudziestu zapisanych nie ukończyło studiów siedemnastu, tj. 85%. Dopiero na drugim miejscu pod względem ilości niepowodzeń znalazła się grupa studentów nauczycieli wiejskich, co nie wymaga komentarzy, gdy idzie o możliwość dostępu do bibliotek, a nawet dojazdy na studia.

Warto również zastanowić się, czy wpływ na przebieg studiów oraz na odpad i odsiew mają w tak dużym stopniu, jak się często podaje, warunki rodzinne słuchaczy i trudności wynikające z wychowywania dzieci. Przyjmując za całość każdą poszczególną grupę słuchaczy i słuchaczek: wolnych, zamężnych lub żonatych, w tym obarczonych dziećmi, otrzymamy następujący obraz. Studia przerwało z grupy słuchaczy wolnych 77,6%, żonatych 61,0%, w tym z dziećmi 52,8%, czyli w tym wypadku znów nastąpiło jak gdyby odwrócenie proporcji i ci studenci, którzy winni najczęściej kończyć studia, bo byli ludźmi wolnymi, nie obciążonymi obowiązkami rodzinnymi, w większości wykruszyli się, natomiast najbardziej wytrwałymi okazali się słuchacze żonaci, obarczeni rodzinami, nieraz bardzo licznymi. Wprawdzie w czasie studiów część ze studentów zawiera związku małżeńskie, lecz ci najczęściej nie zrezygnowali, ale ukończyli rozpoczętą naukę. Dowodzi to, że nie uregulowane sprawy rodzinne i brak zachęty ze strony żony lub męża jest raczej przeszkodą w kontynuowaniu studiów.

Innym zagadnieniem jest wpływ wieku słuchaczy na przebieg studiów. Wiadomo na ogół jest, że studenci zaoczeni w różnym wieku rozpoczynają naukę, nieraz dosyć zaawansowani w latach. Podział na grupy wieku pozwoli na określenie, które lata życia najbardziej sprzyjają w zdobywaniu wiedzy, a studenci są najodporniejsi w pokonywaniu trudności. Z poszczególnych grup wieku odpadło podczas studiów:

od 20—25 lat —	mężczyzn	64,5%	kobiet	68,3%
26—30 „ —	„	65,7%	„	76,2%
31—35 „ —	„	66,6%	„	84,6%
36—40 „ —	„	61,1%	„	66,6%
41—45 „ —	„	50,0%	„	66,6%
powyżej 45 „ —	„	20,0%	„	50,0%

¹⁰ L. Bandura, *Sprawność kształcenia...* s. 272—275.

Porównując niepowodzenia w poszczególnych grupach wieku, stwierdzić można, że tak wśród mężczyzn, jak i kobiet dopiero powyżej 36 lat obniża się odsetek odpadających ze studiów, i co ciekawsze, im słuchacz bardziej jest zaawansowany w latach, tym konsekwentniej dąży do uzyskania dyplomu. Najbardziej kryzysowym okresem, gdy idzie o wiek studentów i studentek, przynoszącym najliczniejsze niepowodzenia, są lata od 35. Można to zjawisko wytłumaczyć chyba w zupełności tym, że najbardziej obciążają wtedy nauczycieli obowiązki rodzinne związane z wychowywaniem dzieci.

Ostatnim problemem, rzucającym pewne światło na sprawy odpadu, może być przygotowanie słuchaczy do studiów, czyli uzyskanie przed przyjściem do WSP wykształcenie. Rozpatrzone zostaną następujące grupy słuchaczy legitymujących się w chwili przyjęcia wykształceniem średnim ogólnokształcącym, średnim pedagogicznym, Studium Nauczycielskim, studiami wyższymi pierwszego stopnia i rozpoczętymi studiami w innych uczelniach. Kierunku historii nie ukończyło spośród absolwentów: gimnazjów ogólnokształcących 59,5%, liceów pedagogicznych 68,0%, Studiów Nauczycielskich 48,8%, studiów wyższych pierwszego stopnia 67,1%, z innych szkół wyższych 75,0%. Okazuje się, że najlepiej do studiów zaocznych przygotowani byli absolwenci SN-ów, bo ich najmniej zostało po drodze, a najslabiej słuchacze z rozpoczętym wykształceniem wyższym nie w krakowskiej WSP. Niepokojącym jest także duży odpad absolwentów liceów pedagogicznych, i to nie tylko procentowy, ale i ilościowy, ponieważ oni stanowili największą grupę. Podobnie duże trudności mają absolwenci trzechletnich studiów wyższych, przyjmowani na rok czwarty i jak widać, brakuje im czasu, by w terminie złożyć egzaminy uzupełniające, wynikające z różnic programowych, oraz wykonać pracę magisterską.

Ze wszystkich słuchaczy przyjętych na studia historyczne dyplomy magisterskie uzyskało w latach akademickich:

1957/58—1961/62	— 34 osoby, tj. 32,7%	ogółu studiujących
1958/59—1962/63	— 28 osób, „ 35,1%	„ „
1959/60—1963/64	— 24 osoby, „ 32,8%	„ „
1960/61—1964/65	— 23 osoby, „ 27,7%	„ „

W związku z tym, że na kierunku historii w Krakowie rekrutacja na studia zaoczne odbywała się i odbywa na trzy roczniki, pierwszy, drugi i czwarty, sprawność kształcenia winna być rozpatrywana zgodnie z przeprowadzanymi przyjęciami.

Pięcioletnie studia ukończyło spośród przyjętych słuchaczy na rok pierwszy w latach akademickich:

1957/58—1961/62	— 33,3%
1958/59—1962/63	— 32,6%
1959/60—1963/64	— 29,2%
1960/61—1964/65	— 20,3%

Obniżający się rok rocznie procent kończących studia nie jest wynikiem bezwzględnego spadku sprawności nauczania, lecz wypływa stąd, że do pierwszych okresów doliczeni zostali ci słuchacze, którzy złożyli egzaminy z rocznym lub dwuletnim opóźnieniem. Absolwenci z lat akademickich 1963/64 i 1964/65 będą zdawali egzaminy magisterskie dodatkowo w najbliższych okresach.

Spośród słuchaczy absolwentów SN przyjętych na drugi rok studia ukończyło w latach akademickich

1957/58—1961/62	—	50,0%
1958/59—1962/63	—	58,3%
1959/60—1963/64	—	44,4%
1960/61—1964/65	—	50,0%

Ze sporego grona słuchaczy z rozpoczętymi studiami wyższymi w innych uczelniach, przyjmowanych na drugi lub trzeci rok, ukończyło w przeciągu czterech okresów akademickich kierunek historii tylko 9 osób, co wynosi 25% globalnej liczby przyjętych w tej grupie. Natomiast z grupy studentów przyjętych na IV rok po studiach trzechletnich dyplom magisterski uzyskało w latach akademickich:

1957/58—1967/62	—	33,3%
1958/59—1962/63	—	14,3%
1959/60—1963/64	—	42,8%
1960/61—1964/65	—	33,3%

Uogólniając nasuwające się spostrzeżenia na temat sprawności studiów, stwierdzić można, że nie łatwo było ukończyć naukę przyjętym na pierwszy rok, przyjętym z innych uczelni oraz absolwentom studiów trzechletnich. Najlepszymi wynikami, gdy idzie o terminowość kończenia studiów, wykazuje się grupa SN-owska, z której liczba kończących przekracza nawet niekiedy 50,0%, co przy studiach zaocznych należy uznać za bardzo korzystne zjawisko.

Mała dotychczasowa efektywność studiów zaocznych na kierunku historii WSP w Krakowie zmusza do zastanowienia się i przebadania przyczyn wpływających na to zjawisko. Z wymienionych uprzednio dowodów nie wynika niezbitcie, że tylko one decydują o powodzeniu lub niepowodzeniu słuchaczy. Czynnikiem „który w moim przekonaniu najwięcej decyduje o tym, czy studenci zaocznicy regularnie zaliczają poszczególne lata i kończą rozpoczętą naukę” to baza materiałowa uczelni, wyrażająca się w wyposażeniu bibliotek: głównej i zakładowych w odpowiednią ilość podręczników oraz innych pomocy naukowych. By student zaoczny mógł samodzielnie pracować i zdobywać wiedzę, musi mieć pełne zaopatrzenie w podręczniki i literaturę naukową. Szczególnie jest to ważne przy studiach typu humanistycznego, których sens zasadza się wyłącznie na pracy z książką. Wiadomo, że wszystkich potrzebnych pomocy naukowych niezbędnych do kontynuowania nauki w wyższej uczelni żaden ze studentów nie może zakupić na własność, bo po pierwsze nie stać go materialnie na to, a po drugie nie zawsze na rynku księgarskim znajdzie tę pozycję, której poszukuje. Poszukiwanie skryptów czy podręczników do nauki historii na szczeblu wyższym w bibliotekach powszechnych jest na ogół bezcelowe, bo tego rodzaju literatury te biblioteki nie prowadzą, gdyż mają inne zadania do spełnienia. Pewną pomocą służą słuchaczowi zaocznemu tylko biblioteki pedagogiczne, wojewódzkie i powiatowe, ale o pełnym wyposażeniu tych bibliotek w pomoce naukowe do studiów historycznych nawet nie można marzyć. Niekiedy bowiem istnieje taka sytuacja, że z terenu powiatu, który obsługuje powiatowa biblioteka pedagogiczna, studiuje tylko jeden nauczyciel zaocznie historię i dla niego nieopłacalne jest kupowanie nieraz drogiej specjalistycznej pomocy naukowych. Stąd też cały ciężar zaopatrzenia w materiały do studiów zaocznych przede wszystkim musi spoczywać na bibliotekach uczelnianych. Idealny stan byłby wtedy, gdyby biblioteka główna WSP dysponowała ilością podręczników do każdego poszczególnego przedmiotu, odpowiadającą ilości słuchaczy na danym roczniku oraz kompletem podstawowej literatury naukowej w proporcji jedna pozycja na dwóch, maksymalnie trzech studentów. O możliwie pełny stan

zaopatrzenia pracujących słuchaczy w materiały naukowe upomina się wielu autorów piszących o studiach zaocznych w szkołach wyższych Polski Ludowej¹¹.

Biblioteka Główna WSP w Krakowie dysponuje sporą ilością podręczników i skryptów wydanych przez uczelnię z zakresu historii, które wypożyczają się drogą korespondencyjną, lecz zbiorów tych jest stanowczo za mało, by obsłużyć wszystkich potrzebujących. Wypożyczanie korespondencyjne wtedy dopiero spełni swoje zadanie, kiedy będzie można zrealizować wszystkie zamówienia, co przy małej ilości egzemplarzy jest rzeczą niemożliwą. Niekorzystnie przedstawia się sprawa literatury naukowej, nieodzownie potrzebnej do pisania prac kontrolnych, szczególnie z przedmiotów specjalizacji. Mała ilość egzemplarzy tej literatury powoduje trudności z jej otrzymaniem, a to ujemnie wpływa na terminowość przysyłania prac kontrolnych słuchaczy, zakłóca rytmiczność ich pracy oraz ujemnie odbija się na przygotowaniu do egzaminów i zaliczaniu ćwiczeń. Trudności w otrzymaniu potrzebnej literatury, w opinii słuchaczy niejednokrotnie nie do przewyciężenia, uniemożliwiają samodzielną pracę studentów, powodując często załamania prowadzące do rezygnacji ze studiów.

Osobny problem stanowi sprawa zaopatrzenia w specjalistyczną literaturę naukową i wydawnictwa źródłowe, będące podstawą przy pisaniu prac magisterskich. Tego rodzaju literaturę częściowo gromadzi biblioteka Zakładu Historii, lecz trudność korzystania z tych zbiorów polega na tym, że nie można wydawnictw źródłowych wypożyczać do domu, a słuchacze zaoczeni, mieszkający najczęściej w odległych miejscowościach, nie są w stanie przyjeżdżać zbyt często do Krakowa, by na miejscu zapoznawać się z niezbędnymi pozycjami naukowymi. Rozwiązanie tego rodzaju trudności jest jedynie możliwe drogą udzielania urlopów naukowych dla studentów nauczycieli z piątego roku, w celu zebrania materiałów do prac magisterskich.

Wysiłek uczelni, a głównie Biblioteki, w najbliższej przyszłości winien iść w kierunku znacznej rozbudowy zasobów materiałowych do zaocznych studiów historycznych, by zapewnić w pełni pokrycie zapotrzebowania na pomoce naukowe ze strony studentów. By gromadzenie zbiorów miało charakter celowy pod kątem potrzeb Studium dla Pracujących, musi istnieć bardzo ścisła współpraca między kadrą nauczającą a biblioteką i wszystkie zakupy podręcznikowe oraz literatury naukowej winny być uzgadniane. Ze strony prowadzących zajęcia dydaktyczne należałoby dostosowywać wymagania z zakresu znajomości literatury naukowej do istniejącego stanu na rynku wydawniczym i księgarskim. W przypadkach całkowitego braku lub wyczerpania danego podręcznika warto, by luki takie uzupełniać drogą wydawania przez uczelnię powielanych skryptów. To samo dotyczy również pomocy naukowych do prowadzenia ćwiczeń, szczególnie tekstów źródłowych. Wprawdzie w uczelni komórka wydawnicza ma na tym polu już piękny dorobek, ale nie wszystkie podręcznikowe potrzeby studenckie do tej pory zostały zaspokojone.

Pewną pomoc w rozwiązywaniu trudności z zaopatrzeniem słuchaczy zaocznych w literaturę naukową może również przynieść szerszej niż dotychczas poświadczona współpraca między Biblioteką WSP i bibliotekami pedagogicznymi. Biblioteki pedagogiczne wszystkich stopni w kraju powinny być informowane na bieżąco przez Bibliotekę WSP o zapotrzebowaniu na naukową literaturę, co pozwoliłoby im w miarę możliwości na celowe gromadzenie, pod kątem potrzeb studiów zaocznych, podstawowych pozycji podręcznikowych, i monografii historycznych.

¹¹ J. Janikowski, *Studia zaoczne. Trudności i środki zaradcze*. „Życie Szkoły Wyższej”. R. X: 1962 nr 10 s. 53—54.

Оprócz unowocześnienia i powiększenia bazy materiałowej istotnym także problemem, który w najbliższej przyszłości na pewno ulegnie poważnej zmianie, jest rewizja dotychczas obowiązujących siatek godzin i programów nauczania. Tocząca się w kraju dyskusja nad unowocześnieniem metod nauczania w szkolnictwie wyższym przyniesie w tej dziedzinie w najbliższej przyszłości zapewne duże zmiany. Szczególnie ważną rzeczą jest unowocześnienie form pracy i programów nauczania na studiach dla pracujących, w celu jeszcze ściślejszego powiązania ich z postępującym stale naprzód życiem gospodarczym, społecznym i politycznym w naszym kraju. Rewizja obowiązujących do tej pory siatek godzin, układu poszczególnych przedmiotów i programów nauczania, przygotowywana przez Zespół Rzeczoznawców z zakresu Historii WSP przyczyni się, bez wątpienia, do ulepszenia stylu pracy na studiach zaocznych z zakresu historii, a tym samym do podniesienia ich sprawności nauczania, co jest naczelnym zadaniem wyższego szkolnictwa pedagogicznego w dziedzinie zaocznego kształcenia nauczycieli.

Збигнев Табака

УЧЁБА НА ЗАОЧНОМ ОТДЕЛЕНИИ ИСТОРИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА В ВЫСШЕЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ШКОЛЕ В КРАКОВЕ 1957—1965 ГГ.

Статья разработана на основании личных актов слушателей исторического факультета отделения для трудящихся Высшей педагогической школы в Кракове. На основании исследованных материалов можно констатировать следующие факты. Заочное отделение исторического факультета в краковской Высшей педагогической школе было открыто в 1957 г. и с самого начала учёба на этом отделении пользовалась большой популярностью среди учителей.

На заочное отделение для трудящихся принимали кандидатов на три курса: на I курс — учителей после окончания педагогического или общеобразовательного лицеев, на II курс — после окончания Учительских институтов, на IV курс — после окончания высших учебных заведений первой степени. Набор слушателей проходил по всей Польше, с тем, что превышали слушатели из южных, средних и восточных воеводств. Большинство студентов, около 75%, происходило из рабочей и крестьянской среды. Возраст слушателей был дифференцирован и колебался в пределах от 20—50 лет. Самую многочисленную группу составляли 30-летние слушатели.

По распределению на полы превышали мужчины, они составляли две трети, женщины составляли одну треть. Большинство женщин было незамужних, а мужчин женатых. Что касается образования студентов заочников то самые многочисленные группы составляли учителя со средним педагогическим или общеобразовательным образованием, меньшинство из них окончило Учительские институты и вузы первой степени. Значительное большинство слушателей исторического факультета работало в неполных средних школах и преподавало изучаемый предмет, значит углубление знаний проходило согласно с профессиональной работой.

Учёбу на историческом факультете заочного отделения кончало около 1/3 начинающих студентов. Самый большой отброс и отсеб проходил на I, II и V курсах с тем, что студенты после окончания V курса могут отдавать магистерские работы и сдавать последние экзамены позже — это значит спустя год или два. Лучших результатов добивались студенты, выпускники Учительских институтов, они кончали учёбу в определённый срок, выпускникам педагогических и общеобразовательных лицеев, а тоже вузов, труднее было

срочно получить магистерский диплом. Для выпускников вузов, которых принимали на IV курс пребывание в Высшей педагогической школе оказывалось слишком короткое, чтобы они могли выровнять разницы в программе обучения и написать магистерскую работу.

Чтобы усовершенствовать учёбу на заочном отделении и повысить её эффективность, следовало бы снабдить всех студентов основными научными пособиями, библиотекой ВШШ.

Zbigniew Tabaka

LES ÉTUDES „SANS FRÉQUENTATION“ DE L'HISTOIRE À L'ÉCOLE NORMALE SUPÉRIEURE (WSP) À CRACOVIE DANS LES ANNÉES 1957—1965.

L'article fut élaboré en s'appuyant sur les actes personnels des étudiants de l'histoire de l'Étude pour les Travailleurs de WSP à Cracovie. D'après les matériaux examinés on peut constater les faits suivants. Les études sans fréquentation à la WSP de Cracovie furent inaugurées en 1957 et dès le début jouèrent d'une grande popularité parmi les instituteurs actifs. On recevait des candidats pour les études pour les travailleurs en 3 années: en 1-ère année des instituteurs après les lycées pédagogiques ou des lycées d'éducation générale, en 2-ème année ceux après l'Étude Pédagogique, en 4-ème après les études supérieures du 1-er degré. Les étudiants se recrutaient en principe de toute la Pologne, avec la prépondérance de ceux des palatinats du sud, de centre et de l'est. La plupart des étudiants 75% environ provenaient des milieux ouvriers et paysans. Leur âge était très différencié: de 20 jusqu'à 50 ans. Les étudiants au dessous de 30 ans formaient le groupe le plus nombreux. Dans la répartition selon les sexes, c'étaient les hommes qui avaient l'avantage: ils étaient 2/3 environ, contre 1/3 environ des femmes. L'état familial des étudiants se présentait de telle manière que parmi les femmes la plupart étaient célibataires et parmi les hommes la plupart étaient mariés. Quant à l'éducation des étudiants sans fréquentation, des groupes plus nombreux formaient les instituteurs avec l'éducation moyenne pédagogique ou générale, moins nombreux ceux après l'Étude Pédagogique et les études supérieures du 1-er degré. La grande majorité des étudiants de l'histoire travaillait dans des écoles primaires et enseignait la matière étudiée — ainsi l'approfondissement des connaissances positives se passait de concordance avec l'activité professionnelle.

Environ 1/3 des étudiants inscrits terminait les études sans fréquentation. Le plus grand nombre d'étudiants résignaient ou étaient éliminés au cours de la 1-ère, 2-ème et 5-ème année, remarque faite qu'après la 5-ème année les étudiants peuvent présenter des thèses de licence et passer les examens finals dans un délai d'une ou des deux années. Il était plus facile de finir les études à terme aux étudiants qui étaient arrivés après l'Étude Pédagogique; les anciens élèves des lycées pédagogiques ou d'éducation générale et les gens après les études supérieures du 1-er degré eurent de moins bons résultats. Pour ceux derniers, reçus en 4-ème année, le séjour de 2 ans aux études semble trop court pour compenser les différences du programme. Pour rendre les études plus effectives il faudrait assurer à tous les étudiants la littérature de base par intermédiaire des points de la bibliothèque de la WSP.